PABO DIGI-DOENER!

HANDLEIDING
VOOR DE DOCENT

Nepnieuws?!

Tijdens deze les gaan de studenten ervaren dat fake news in veel verschillende vormen voorkomt en vaak lastig is om te herkennen. Ze maken kennis met 'deep fake' en verdiepen zich in de verspreiding van online complottheorieën. Daarna gaan ze samen onderzoeken hoe ze hier op de basisschool aandacht aan kunnen besteden. Hoe kunnen de studenten leerlingen helpen om berichten op social media op echtheid te controleren? En daarmee bij te dragen aan de mediawijsheid van kinderen.
Totale duur: 1-1,5 uur

VERBINDING MET HET ONDERWIJS

Tegenwoordig is het internet de voornaamste informatiebron voor veel jongeren. Jongeren halen hun nieuws niet langer uit de krant of tv, maar uit gedeelde berichten op social media. Het goed omgaan met (social) media wordt voor jongeren een belangrijke vaardigheid. Ze moeten leren welke berichten ze wel en niet kunnen plaatsen op social media. Ze moeten leren wat de gevaren en de kansen zijn van social media. Op de basisschool wordt tijdens lessen 'mediawijsheid' aandacht besteed aan deze vaardigheid.

ETHIEK EN TECHNOLOGIE

Jongeren zijn zeer actief op social media. Ze volgen online veel verschillende personen; vrienden en influencers. Vaak gaat het om 'gelijkgestemden'. Zonder zich ervan bewust te zijn, komen steeds meer mensen in een 'bubbel' terecht waarin ze alleen nieuws en berichten lezen die hun eigen mening bevestigen en versterken. Die bubbel wordt nog eens extra versterkt, omdat social media gebruikmaken van algoritmes. Nieuws en uitgelichte berichten komen sterk overeen met het surfgedrag van mensen. Hierdoor dringt er op den duur nauwelijks meer een tegengeluid door tot hun bubbel.

LESOPBOUW

- Introductie: Wat is nepnieuws en welke verschillende vormen van nepnieuws zijn er?
- Verdieping: Wat zijn online complottheorieën, waarom geloven mensen erin en wat zijn de gevaren van complotdenken?
- Doen: Studenten gaan op zoek naar tips voor het herkennen van nepnieuws.
- Afronding: De studenten delen de tips om nepnieuws te herkennen.

VOORBEREIDING & BENODIGDHEDEN

Van tevoren kun je een aantal dingen doen:

- Lees de handleiding en originele lesbrief
- Klik door de slides voor op het digibord en bekijk de filmpjes
- Zorg eventueel voor de handleiding van de originele digidoener voor de afsluiting

Deze les is een remake van PO Digi-doener 'Fake News?!' (lesnummer 55), voor de bovenbouw.

DOEL VAN DE PABO-LES

1. Kennisbasis generiek:

De student is zelf digitaal geletterd, kan leerlingen opvoeden in deze samenleving en digitale middelen benutten in zijn didactiek (2.7):

- Mediapedagogiek: kennis van de digitale (leef) wereld van kinderen in een netwerksamenleving, opvoeding in omgang met sociale media en gedragsregels.
- Leerlijnen digitale geletterdheid in het basisonderwijs: ICT-basisvaardigheden, mediawijsheid, informatievaardigheden, computational thinking (denkvaardigheden bij programmeren).

2. Kennisbasis natuurwetenschappen techniek

- De leraar is in staat tot het ontwikkelen van een onderzoekende, probleemoplossende en
  - kritische houding bij de leerlingen. (Domein 3 c)
- De leraar kan de keuze van lesinhoud binnen natuurwetenschappen en
  - techniek afstemmen op vragen van leerlingen en op actualiteiten. (Domein 3.3)

• Kennisbasis Nederlands

- De leraar creëert authentieke situaties waarin het voeren van gesprekken, luisteren en spreken centraal staan (Domein 1, mondelinge taalvaardigheid)
- De leraar creëert authentieke situaties waarin het toekennen van betekenis aan geschreven teksten centraal staat (Domein 5, begrijpend lezen)

Stichting FutureNL ontwikkelt onafhankelijk lesmateriaal. © 2020 Iedereen mag deze les downloaden, delen en uitprinten (alleen niet als je er geld mee wilt verdienen). Doen! Creative Commons licence: CC BY-NC-ND 4.0. Deze les is gemaakt door Gerard Holt.

DOEL VAN DE PO-LES

Domein curriculum 2021	Leerdoelen digitale vaardigheden	Leerdoel (kern)vak	21st century skills
1 Digitaal burgerschap DG5.1 De digitale burger.	**1 Mediawijsheid** De leerling ziet in dat een mediaboodschap niet altijd de waarheid bevat.	**1 Mens en samenleving** De leerling leert zich gedragen vanuit respect voor algemeen aanvaarde normen en waarden.	**1 Creatief denken**
2 Digitaal burgerschap DG5.2 De digitale identiteit.	**2 Mediawijsheid** De leerling onderzoekt en vergelijkt de betrouwbaarheid van een mediaboodschap.		**2 Kritisch denken**

INTRODUCTIE

Slide 1, Klassikaal

Vertel dat de studenten vandaag gaan ervaren dat fake news in veel verschillende vormen voorkomt en steeds vaker lastiger te herkennen is. Ze maken kennis met deep fake en gaan zich verdiepen in online complottheorieën. Daarna gaan ze samen onderzoeken hoe ze hier op de basisschool aandacht aan kunnen besteden. Hoe kunnen de studenten leerlingen helpen om berichten op social media op echtheid te controleren, en daarmee bij te dragen aan de mediawijsheid van kinderen?

Slide 2, Praten met de klas

Vertel dat het internet en social media onder jongeren tegenwoordig de voornaamste informatiebron is. Jongeren halen hun nieuws niet langer uit de krant of tv, maar uit gedeelde berichten op social media. Herkennen de studenten dit beeld? Vraag aan de studenten hoe zij op zoek gaan naar nieuws en informatie. Hoeveel studenten kijken bijvoorbeeld naar het journaal of lezen regelmatig de krant? Kunnen de studenten benoemen wat de verschillen zijn tussen traditionele media en social media? Voor deze les is het voor de studenten belangrijk om te beseffen dat op social media iedereen lid kan worden, berichten kan plaatsen en delen. Bij traditionele media is dit niet het geval. Daar is sprake van éénrichtingsverkeer. Het journaal zendt nieuwsberichten uit aan een grote groep mensen. Bij het journaal hoort een grote redactie die berichten van tevoren controleert op betrouwbaarheid. Op social media moeten de gebruikers dit zelf doen.

Het goed omgaan met (social) media wordt voor jongeren een belangrijke vaardigheid. Ze moeten leren welke berichten ze wel en niet kunnen plaatsen op social media. Ze moeten leren wat de gevaren en de kansen zijn van social media. Op de basisschool wordt tijdens lessen mediawijsheid aandacht besteed aan deze vaardigheid.

Stichting FutureNL ontwikkelt onafhankelijk lesmateriaal. © 2020 Iedereen mag deze les downloaden, delen en uitprinten (alleen niet als je er geld mee wilt verdienen). Doen! Creative Commons licence: CC BY-NC-ND 4.0. Deze les is gemaakt door Gerard Holt.

Slide 3, Klassikaal

Vertel aan de studenten dat deze les aansluit bij de Digi-doener Nepnieuws voor de bovenbouw in het PO. Tijdens die les gaan de leerlingen ervaren wat er bedoeld wordt met fake news en dat dit verschillende vormen heeft. Ze krijgen tips om berichten op echtheid te controleren en aan het eind van de les gaan leerlingen zelf nepnieuws maken.
Uit de PO Digi-doener gaan we kort kijken naar de verschillende vormen van nepnieuws. We kijken ook naar een nieuwe techniek: deep fake. Daarna gaan de studenten dieper in op online complottheorieën en hoe ze zelf (en hun toekomstige leerlingen) berichten op betrouwbaarheid kunnen controleren.

VERDIEPING

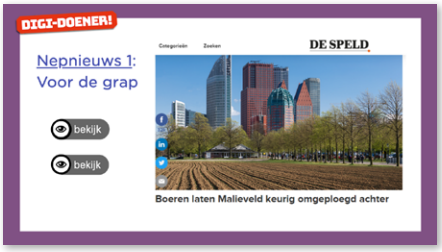
Slide 4, Klassikaal

We gaan een korte quiz spelen om te kijken of jullie weten wat echt is en wat nep is. Laat de studenten (middels vingers opsteken) reageren op de artikelen die ze op het digibord zien. Is het bericht echt of nep? Aan het eind van de quiz bekijk je de antwoorden samen met de klas. Je hoeft niet uitgebreid op de berichten in te gaan, het gaat erom dat studenten ervaren hoe lastig het is om nep van echt te onderscheiden. Vraag of de studenten eventueel deze quiz zouden afnemen op de basisschool. Zouden ze het doen via wisbordjes, via devices? Wat zijn daarvan de voordelen?

Slide 5, Praten met de klas

De eerste vorm van nepnieuws is die van satire. In Nederland is De Speld een bekend online nieuwsmagazine dat satirische berichten plaatst. Ze zijn vergelijkbaar met het Amerikaanse The Onion.
Voor voorbeelden zie https://www.theonion.com/
Vraag aan studenten waarom ze op deze manier nepnieuws verspreiden. De berichten zijn bedoeld voor vermaak of om bijvoorbeeld gedrag van politici te bekritiseren. Ook geven de berichten aan dat het hier om nepnieuws gaat.

Slide 6, Doen en praten met de klas

Deze vorm gaat over nieuws dat gewoon niet klopt. Er worden foto´s of video´s bewerkt of er worden dingen gezegd die niet waar zijn. Klik op de link. De studenten zien een bericht op Twitter. In het bericht gaat het over een aanval op een terras in Groningen. Volgens de schrijver van het bericht zou de dader een Noord-Afrikaans uiterlijk hebben. Uiteindelijk bleek de dader een blanke, verwarde man. Vraag aan de studenten waarom deze verkeerde informatie op Twitter gezet werd. Wat kunnen hiervan de gevolgen zijn?

Stichting FutureNL ontwikkelt onafhankelijk lesmateriaal. © 2020 Iedereen mag deze les downloaden, delen en uitprinten (alleen niet als je er geld mee wilt verdienen). Doen! Creative Commons licence: CC BY-NC-ND 4.0. Deze les is gemaakt door Gerard Holt.

Slide 7, Klassikaal

Deze vorm van nepnieuws wordt vooral gebruikt bij onderwerpen waar nog volop over gediscussieerd wordt. Een voorbeeld hiervan zijn de klimaatveranderingen. Veel mensen weten er nog te weinig van af en er wordt van alles geroepen en online gezet.
Het eerste doel van dit soort nepnieuws is niet om mensen ergens van te overtuigen. Vaak zijn ze bedoeld om twijfel te zaaien, scepsis te kweken en onverschilligheid te voeden, zodat mensen op den duur niks meer over het onderwerp geloven.

Slide 8, Praten met de klas

Nieuws kan ook nep worden als uitspraken die letterlijk gedaan zijn, uit hun context worden gehaald.

Slide 9, Praten met de klas

Een andere vorm van nepnieuws is deep fake. Het is een redelijk nieuwe techniek die wordt gebruikt om video's te veranderen zodat het lijkt of iemand iets zegt, terwijl die persoon dat helemaal niet gezegd heeft. Bekijk samen het filmpje. Welke bekende mensen herkennen de studenten allemaal in het filmpje? Wat voor gevaren zitten er achter deze nieuwe techniek?

Slide 10, Klassikaal

Vraag aan de studenten of ze online wel eens complottheorieën zijn tegengekomen. Kunnen ze voorbeelden noemen van online complottheorieën? Voorbeelden van recente online complotten zijn: corona en 5G , QAnon , Pizzagate, Deep State.
Bekijk daarna samen met de studenten het filmpje.

Het bespreken van complottheorieën met studenten kan gevoelig worden, als blijkt dat er studenten zijn die hierin geloven. Het is goed om te beseffen dat er in het verleden complotten zijn geweest, die uiteindelijk waar bleken te zijn (denk aan het Watergateschandaal. Dit was eerst een complottheorie, maar later bleek dat president Nixon wel degelijk de democraten had afgeluisterd).
Hieronder een aantal tips hoe je om kunt gaan met complotdenken van leerlingen / studenten:

- Geef de student de ruimte om zijn/haar verhaal te vertellen (behalve als er haat of geweld aan te pas komt).
- Het onderuithalen van een theorie door een docent werkt vaak averechts. Als je als docent, vanuit een soort gezagspositie, vol tegengas geeft met zoveel mogelijk feiten en cijfers, zullen tegenstellingen in de klas alleen maar toenemen.
- Probeer niet een discussie te winnen, maar een gesprek te voeren.
- Probeer samen met de studenten op zoek te gaan naar waarheidsvinding, wees hierbij open en nieuwsgierig. Hier draait het bij mediawijsheid om. Ga op zoek naar verschillende bronnen en lees ook de mening van anderen.

Stichting FutureNL ontwikkelt onafhankelijk lesmateriaal. © 2020 Iedereen mag deze les downloaden, delen en uitprinten (alleen niet als je er geld mee wilt verdienen). Doen! Creative Commons licence: CC BY-NC-ND 4.0. Deze les is gemaakt door Gerard Holt.

Slide 11, Klassikaal

Vertel dat complotdenken iets van alle tijden is. Wat veel complotten gemeen hebben, is dat ze ontstaan net na of tijdens een ingrijpende gebeurtenis of een onzekere tijd. Er is vaak sprake van een kwaadaardige samenzwering van machthebbers. Zo zou corona expres door overheden verspreid worden, om vervolgens mensen te vaccineren en van een chip te voorzien.
Vraag aan de studenten: Waarom gaan mensen in complottheorieën geloven? Hoe zou dit zijn voor hun leerlingen op de basisschool? Geloven zij zelf in complottheorieën, of krijgen ze dit van thuis uit mee? Hoe zouden studenten hierop reageren tijdens hun stage?

Slide 12, Klassikaal

Bekijk samen met de studenten het filmpje. In het filmpje wordt uitgelegd dat complotdenken evolutionair nut heeft. We hebben sinds de tijd van jagers en verzamelaars een natuurlijke neiging om andere groepen te wantrouwen. Zijn mensen bang, dan zullen ze in eerste instantie zorgen dat ze zichzelf en hun naasten beschermen.
Er wordt ook verteld dat complotten ontstaan vanuit angst. Vanuit die emotie wordt de schuld gegeven aan een andere groep die gewantrouwd wordt. Het kan dan gaan om politici, wetenschappers, media, maar ook mensen met een andere etniciteit.

In dit geval wordt er alleen maar gedacht in tegenstellingen. Het ‘wij-zij’ denken is zo groot dat men een andere waarheid niet meer wil aannemen. Op social media is dit snel het geval. We zijn geneigd om informatie te zoeken en gemakkelijker aan te nemen die onze eigen opvattingen bevestigen. Er wordt niet meer gezocht naar informatie die het tegendeel bewijst. Dit wordt in de psychologie het ‘bevestigingsvooroordeel’ genoemd. Dit wordt alleen maar vergroot door de ‘filterbubbel’. Als je op het internet een zoekvraag invult, gaat de zoekmachine op zoek naar het beste antwoord op jouw zoekvraag. Stel; een leerling uit groep 8 typt de zoekterm ‘Egypte’ in. Waarschijnlijk krijgt de leerling uit groep 8 informatie over oude Egyptenaren om een werkstuk te maken. Als zijn vader of moeder dezelfde zoekterm invult, krijgt die waarschijnlijk informatie over vakanties in Egypte. Zo’n filterbubbel wordt gecreëerd door bedrijven die zoekmachines, websites en social media maken. Hiervoor gebruiken ze cookies en algoritmes.

Vraag aan studenten wat de voor- en nadelen zijn van deze filterbubbel. Herkennen ze dit ook voor zichzelf? Wat betekent de filterbubbel voor (jonge) kinderen?

Slide 13, Klassikaal

Vertel dat een filterbubbel handig kan zijn, maar dat het ook nadelen heeft. Dankzij de filterbubbel hoef je op het internet niet lang te zoeken naar het antwoord op jouw vraag. Nadelen zijn dat je, als je ergens een mening over wilt vormen, niet alle kanten van het verhaal te zien krijgt, maar alleen informatie die jouw eigen mening bevestigt. Dit komt

Stichting FutureNL ontwikkelt onafhankelijk lesmateriaal. © 2020 Iedereen mag deze les downloaden, delen en uitprinten (alleen niet als je er geld mee wilt verdienen). Doen! Creative Commons licence: CC BY-NC-ND 4.0. Deze les is gemaakt door Gerard Holt.

omdat de computer oud surfgedrag onthoudt. Weten studenten wat ze ertegen kunnen doen?

Geef de studenten vervolgens een aantal tips om uit hun filterbubbel te stappen:

- Verwijder regelmatig oude cookies van je computer
- Verwijder je oude zoekgeschiedenis
- Gebruik een anonieme zoekmachine (bijvoorbeeld duckduckgo.com)
- Gebruik veel verschillende bronnen en websites

Slide 14, Klassikaal

De studenten hebben zojuist tips gekregen om uit hun internetbubbel te stappen. Verdeel de studenten in kleine groepjes. Ze gaan straks op het internet zoeken naar tips om nieuwsberichten op social media op betrouwbaarheid te checken. Welke tips komen ze tegen om fake news te herkennen? Geef de studenten hier ongeveer 15 minuten de tijd voor. Handige links om dit te onderzoeken zijn onder andere:
https://www.mediawijsheid.nl
https://www.hoezomediawijs.nl

AFRONDING

Slide 15, Klassikaal

Laat de verschillende groepjes vertellen welke tips ze hebben om nepnieuws op het internet en social media te herkennen. Schrijf de verschillende tips eventueel mee op het digibord of whiteboard. Daarna kan eventueel gekeken worden naar de originele Digi-doener van deze les. Zijn de studenten het eens met de tips die daar gegeven worden om nepnieuws te herkennen, of hebben ze eventueel nog aanvullingen? Wat zouden zij anders doen? Laat ze ook kort kijken naar hun eigen surfgedrag. Gaan ze hier iets in veranderen?

Tijdens deze les hebben de studenten tips gekregen om aan de slag te gaan met hun eigen filterbubbel. Ook hebben ze samen tips gezocht om nepnieuws op het internet te herkennen. Hoe zouden studenten handelen als leerlingen op de basisschool een complottheorie zouden verkondigen? Geef als laatste de tips die al eerder genoemd zijn in deze handleiding. Zie hiervoor de informatie bij slide 10.

Stichting FutureNL ontwikkelt onafhankelijk lesmateriaal. © 2020 Iedereen mag deze les downloaden, delen en uitprinten (alleen niet als je er geld mee wilt verdienen). Doen! Creative Commons licence: CC BY-NC-ND 4.0. Deze les is gemaakt door Gerard Holt.